

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р **Юлия Христова Николова**, пенсионер,
дългогодишен преподавател по област на висше образование 2. Хуманитаристика, професионално направление 2.1. Филология (Българска литература)

по дисертационния труд за присъждане на научна степен „доктор на науките” в област на висшето образование 2. Хуманитаристика, професионално направление 2.1. Филология (Българска литература)

Автор: доц. д-р Елена Славова Гетова

Тема: „Социокултурни и литературни присъствия на възрожденската книга в българска литература от XIX и XX век”

А. Общо представяне на процедурата

Със заповед № Р33-599 13.02.2017 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски” съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Социокултурни и литературни присъствия на възрожденската книга в българската литература от XIX и XX век” за придобиване на научната степен „доктор на науките” на ПУ в област на висше образование 2. Хуманитаристика, професионално направление 2.1. Филология (Българска литература)

Автор на дисертационния труд е доц. д-р Елена Славова Гетова от Катедрата по история на литературата и сравнително литературознание към Филологическия факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски”.

Представеният от доц. д-р Елена Славова Гетова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с чл.45 (4) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- копие от диплома за образователната и научна степен „доктор”;
- протоколи от катедрени съвети, свързани с откриване на процедурата и с предварителното обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- списък на участия в конференции по темата на дисертацията;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за спазване на специфичните изисквания на съответния факултет.

Биографичната справка на кандидата, в която е отбелязан шестнадесетгодишен трудов стаж в Пловдивския университет, защитен докторат (9. 02. 2005 г.), доцентско звание от 6. 02. 2008 г., дейност като лектор в Страсбургския университет (2012 – 2015 г.), участие в два научни проекта (осъществени съвместно с Виенския университет, университета в Страсбург, с Атинския, Варшавския и Киевския университети – 2012/2015), оказване помощ на НБИВ при адаптиране на редки и ценни издания, подготовка на лекционни курсове и преподавателска работа, участие в национални и международни конференции и симпозиуми с множество публикации, подготовка на дипломанти, административна, издателска и др. дейности, дават всички основания за откриване на процедура по защита на дисертационен труд за присъждане на научната степен „доктор на науките”.

Б. Мнение по дисертационния труд

Б.1. С разработката на дисертационния си труд доц. д-р Елена Гетова се насочва към актуален и значим за съвременната хуманитаристика проблем. Акцентът върху социологията на литературата отключва важни и недоосмислени при по-тясно научно профилиране въпроси. Изборът на книгата (и съградената чрез книгите библиотека – предметена, или въображаема) са сполучлив похват за анализиране на различните аспекти и интерпретации на литературния текст в социокултурното пространство.

При изграждане на теоретичната и методологичната характеристика на дисертацията авторката се ръководи от научните постижения на френската изследователска традиция в областта на социология на литературата. Но това не са самоцелни наблюдения, а обоснована методическа и методологическа концепция, ползвана по-нататък в конкретния поглед върху българската литература от XIX век. Точно такава задача има разделът „Френската социология на литературата и литературата на Българското възраждане: методологически съотношения и въпроси”. Социологическите изводи са находчиво подплатени с литературнотеоретически и литературноисторически наблюдения. Очертани са два основни дискурса, важни за по-нататъшния анализ на проблема: а) за „литературата като социално явление, в което вземат участие множество институции и индивиди, които произвеждат, употребяват и коментират литературната продукция” и б) „вписването на представи за една определена епоха и свързаните с нея въпроси на социума в литературните текстове.” Това ключово разбиране за интерпретативните насоки помага на авторката да представи, както отделни специфични особености на социални взаимоотношения и текстови интерпретации на социалното, така и чрез тяхната взаимност да обобщи цялостната картина на социалното битие на българската литература от посочения период.

Б.2. Представеният труд обхваща увод, заключение и четири основни раздела с общ обем над 380 страници. Придружен е с богата библиография, в която са посочени 376 източника на цитирана литература.

Въведението целенасочено очертава предмета и основните акценти на работата.

В **Първа част** авторката проправя пътя към конкретната разработка на темата чрез теоретичния обзор на основните парадигми на една възможна социология на литературата и общия поглед върху конкретния ѝ периметър - тоя на българската литература.

Във **Втора част** (Социокултурни присъствия на книгата) всеки от четирите раздела бележи различните посоки на социокултурния контакт на възрожденската книга.

Първият раздел визира приписките и каталозите, които съграждат неизвестните днес присъствия на библиотеката (За пример е посочена и обгледана библиотеката на Неофит Рилски, въз основа на съхранения и публикуван преди близо век каталог от

проф. И. Шишманов, който фиксира не само конкретни присъствия на книгата, а и тяхната съзнателно потърсена цялост).

Вторият раздел насочва вниманието към формирането на една модерна (все още въображаема) възрожденска библиотека, която чертае национални стратегии. От такъв порядък са първото българско икономическо списание „Журнал за наука, занаят и търговия“, издавано от И. Богоров в Пловдив през 1862 г., както и „многобройните като жанров обхват и тематичен потенциал съчинения: записки, описания, анализи, рецензии, бележки, коментари“, пътеписни бележки, карти, речници и атласи и т.н. на П. Р. Славейков и др.

В третия раздел, като обглежда пътищата за съграждане на собствена национална библиотека, авторката визира погледа на „другия“ чрез кореспондентската мисия на френския журналист Анри-Пиер дьо Вестин през 1876 г. и трансформацията на възприемане на тези хроники чрез издаването им в книга. Така се очертава не само „сложно преплетена мрежа на диалога между Изтока и Запада в последните десетилетия на XIX век“, но и интересно явление - своеобразният преход към съграждане на книгата, която в случая „трябва да се чете като раждаща се в присъствието на други книги, като помнеца и цитираща други текстове, като разказваща други истории, като памет за други спомени, такива, които липсват или изчезват от кореспондентските бележки на публициста.“ Случаят Анри-Пиер дьо Вестин дава възможност на авторката да защити и важен теоретичен въпрос – за пътя от „авторрефлексивна към междутекстова, межкултурна проблематика, към социална стратегия и приложимост на видовете писане“.

Разказът за формирането на възрожденската библиотека и книгата продължава и във следващата част, в която е проследена предисторията на формирането на литературния канон, не само чрез описите (разгледани в Първа част), но и чрез съставителските сборници, отзивите и литературните рецензии, щрихиращи позициите за йерархическата подреденост на текстовете и възможния прочит във веригата автор-творба-читател. Привлечени в качеството на модел са Д. Войниковият „Сборник от разни съчинения“ (1860 г.), и отзивите за него в пресата. Посочва се, че чрез отзивите вестникът сам се превръща в сборник, в книга (в началото дори и графически наподобяващ я).

Анализите и изводите, които прави авторката са задълбочени и откриват интересни страни от социализацията на книгата и превръщането ѝ в огледало на социокултурната ситуация у нас. Тя много умело свързва Войниковият сборник с Христоматията на И. Вазов и К. Величков (като завършен пред-проект за българска литературна история).

В раздела „Изчезващите възрожденски книги“ чрез съществуващите изследвания в литературната ни наука по тоя въпрос и чрез акцента върху Петко-Славейковите „изчезнали книги“ и личните наблюдения на авторката е очертана и тая интересна страна от социалното битие на книгата.

Трета част (Литературни присъствия на книгата), състояща се от три раздела, представя различното битие на присъстващите книги в книгата. Авторката защитава идеите си чрез историята на гадателните книги-заглавия (на Мартин Задека и литературните разказвания за тях, както и превода на Казимия от А. Гранитски), чрез съществуващите възрожденски повествования, означени като откъси и страници „от книга в книга“ (разгледан е Каравеловият сборник „Страници от книгата за страданието на българското племе“ като „заявена възможност текстът да се възприеме като литературна библиотека“), или „записки на ...“ (Л. Каравелов – „Турски паша“ и др.), както и чрез полагането на сбор от книги (лични библиотеки, архиви и др.) в цялостното пространство на по-голяма библиотека (примерът е с дарената библиотека на Л. Каравелов). Направен е систематичен каталог на възрожденски издания в

„Чичовци”(като видим факт за формиране на библиотечни издания), както и т.нар. „инвентаризация на скритата библиотека” чрез цитираните издания в повестта. Не може да не изненадат наблюденията на авторката, че в „Чичовци” Вазов прави една твърде разнообразна в тематично отношение библиотека, позната и „консумирана” от възрожденца: „1.Обществото – църквата – редът. 2.Здравословията. 3.Библейски препратки и позовавания. 4.Вестникарските подобия. 5.Астрономия, астрология, атмосферология и климатология. 6.География. 7.Гадателните книги и пророчествата. 8.Дамаскини и жития на светци. 9.Историята – общата, световна история и българската история. 10.Популярните градски и бунтовни песни. 11.Съдържанието на раклата на господин Фратю”. Нещо повече – споменатите от Вазов възрожденски книги са дали повод на Елена Гетова да осмисли техния културно-социален статут и конкретното им битие чрез издирване на „тяхната биография”. Типичен пример е историята със „Сватбата на Хайдут Янча”.

Във втория и трети раздел на Трета част са представени функцията на ремарките в драмата като акт „между книгата и зрелището” и мястото на драматургичните творби в публицистиката. Последната е разгледана като медиатор на драматургичните творби, като място за социална комуникация, отзив за тия творби и като рецепиент на някои драматургични жестове, подпомагащи по-добрата ѝ социализация.

В **Четвърта част** (Книги и изследователски предпочитания) е проследен „пътят на книгата към и за човека”. Очертани са „алтернативни вариации на формите за съхранение на литературния текст и информацията за него”. Като конкретен пример са използвани издания, юбилейни сборници и изследвания на трима от големите капацитети в областта на възрожденската литература - проф. И. Шишманов, проф. М. Арнаудов и проф. П. Динев. Наблюденията са интересни и осмислят нагледно концепцията на авторката.

Заключението с подзаглавие „Книгите в библиотеката – литературни хетеротопии” достатъчно ясно и категорично очертава същността на обобщението. Като акцентира последователно върху всяка част и раздел, авторката изяснява, че „разнообразието от интерпретации” на „литературното разказване” се дължи както на съществуващата „разнопосочност, некатегоричност в дефиницията и границите ” при „проявленията” и „присъствията на възрожденската книга”, така също и на осъзнати теоретически, методически и методологически похвати, базиращи се на принципите на хетеротопията.

Б.3. Приноси и значимост на разработката

Като достоинства на работата считам: **а)** избора на темата в нейния социокултурен аспект, даващ възможност за модерен новаторски подход към българската литература от XIX век; **б)** задълбоченото вглеждане в различните форми и прояви на социализацията на книгата и на отражението на тая социализация в самата литература, като повечето от тези особености се заявяват за пръв път; **в)** богатия импиричен материал и умелото му използване като доказателствен материал към теоретичните обосновки; **г)** широкия спектър от ползвана и цитирана литература **д)** пълнотата на представения проекто-пакет за защита **е)** добре оформения като текст и стил автореферат; **ж)** доброто владение на френски език и самостоятелния авторски превод на важни теоретични постановки.

В. Публикации по дисертационния труд

По дисертационния труд са представени шестнадесет публикации:

1. Икономически възгледи за модерни граждани. Богоровият проект *Журнал за наука, занаят и търговия* (2008); 2. Топос и национална идея (Петко-Славейкови територии на българското присъствие)(2009); 3. Межкултурният диалог и проблематичната идентичност (Кореспонденции от Ориента в края на XIX век) (2009);

4. „Вечери в Антимовския хан“ – книга с предсказания (2009); 5. Книгата институция. Някои наблюдения върху Каравеловата литературна библиотека (2009); 6. Неславянски контексти и български литературен канон: Възрожденски концепти и кризи (2009); 7. Сборници и/или антологии (Проектите на професор Петър Динеков) (2011); 8. Артикулации на българския свят (Отношенията драма – периодика през Възраждането) (2011); 9. Силуети на книгите от възрожденско време. Вазовите „Чичовци“ (2012); 10. Изчезналото литературно наследство. Иван Д. Шишманов и Юрдан Трифонов за изгорелите български библиотеки (2012); 11. Ресурси от историческото минало на книгата. За оригинала и преводите на една популярна повест през Българското възраждане (2014); 12. Изчезващата възрожденска библиотека: „Случаят“ Петко Славейков (2014); 13. „Човекът в *История славеноболгарская* от Петър Динеков – концепции, традиции, изследователски предизвикателства (2014); 14. Форми на политическото в изследването на Иван Шишманов „Раковски като политик“ (2015); 15. Георги Раковски 1917 година: юбилеи и сборници (2016); 16. „Литературни образи“ на Петър Динеков: критически контексти (под печан).

Публикациите очертават близо десетгодишен период от работа и всички са свързани с проблеми, разработени в дисертационния труд. Този факт потвърждава сериозната и задълбочена работа на дисертантката. Публикувани са в престижни академични и университетски издания. Почти всички са резултат от участия в национални и международни научни конференции и симпозиуми у нас и в чужбина, което доказва тяхното сериозно обсъждане в научните среди.

Г. Автореферат

Авторефератът с обем 64 страници отговаря на изискванията и обхваща трите основни сегмента – общ поглед върху разглеждания проблем и върху основните методически и митодологически принципи, анализ (по раздели) на дисертационния труд, списък на публикациите по темата и заключителна част, отразяваща приносния характер на представената работа. Отличава се с точност и яснота на мисълта, със стегнат, научно-задълбочен, но и емоционално наситен, внушаващ личностно отношение, стил.

Д. Лични впечатления, критични забележки и препоръки

Дисертантката се е справила много добре с поставената задача. Работата е задълбочена, целенасочена и цялостна.

Допуснатите слабости са породени по-скоро от стремежа да се каже всичко, да не се пропусне нещо. В този смисъл прегледът на френската социология на литературата натежава на места с отбелязването на идеи и проекти, които не са толкова нужни при разработката на конкретната тема. Същото се отнася и до някои по-подробни навлизания в импирията.

От друга страна, авторката изгражда текст, в който проблемите не се търсят и изясняват чрез хронологическа подредба на арте-фактите, видени в тяхната телеологическа връзка и литературноисторическо битие, а ги превръща в примери към дедуктивно изградена парадигма от концептуални възли. Този подход може да смути някои традиционалисти, но той се оказва изключително ползотворен и необходим при разглеждане на явления от различен порядък, практика, която предлага и самата социология на литературата.

Ж. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд показва, че дисертантът притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения. Той съдържа важни теоретически постановки и изводи, има приносен характер и бележи насоката на едно ново поле в българската

наука – това на социология на литературата и **има всички основания да бъде утвърден като докторска дисертация.**

Поради гореизложеното, убедено давам своята положителна оценка за представения труд и **предлагам на почитаемото жури да присъди на доц. д-р Елена Славова Гетова научната степен „доктор на науките”** в област на висшето образование 2. Хуманитаристика, професионално направление 2.1. Филология (Българска литература)

15 април 2017 г.

Изготвил становището:
(доц. д-р Юлия Николова)